HARMONIZACIJA UGOVORNOG PRAVA SA PRAVOM EVROPSKE UNIJE, SA POSEBNIM OSVRTOM NA INTERNET PRODAJU

Dragana Randjelović, doc. dr

Internacionalni Univerzitet u Novom Pazaru
Novi Pazar, Srbija
d.randjelovic@uninp.edu.rs

Apstrakt

Tema ovog rada jeste harmonizacija ugovornog prava, kao proces koji predstavlja, sa jedne strane, temeljnu pretpostavku za stvaranje jedinstvenog tržišta u Evropskoj uniji, a sa druge, neophodan uslov za članstvo Srbije u njoj. Najpre, autor će nastojati da daje odgovor na neka opšta pitanja koja se tiču pojma, značaja i izazova harmonizacije ugovornog prava. O stepenu harmonizacije ugovornog prava u našoj zemlji, propisima koji su doneseni kao i problemima koji se javljaju u praksi, biće detaljnije reči, ali samo u svetlu jedne uske oblasti ugovornog prava – internet prodaje. Uprkos otporu i podozrenju na koji nailazi u našoj zemlji, kupovina preko interneta je nužnost koju nameće novo informatičko doba, koja nudi brojne prednosti i pogodnosti u odnosu na klasičnu prodaju. Kupovina preko interneta je najbrži i najjeftiniji na in kupovine nekog proizvoda, ali i najprofitabilniji oblik trgovine zbog jednostavnosti i niskih troškova. U Srbiji je donet niz zakona i drugih podzakonskih propisa koji prate zahteve i standarde Evropske unije. Međutim, nije dovoljno donošenje zakonskih propisa, već njihova efikasna implementacija i primena od strane građana i nadležnih organa, kao i edukacija trgovaca, ali i samih potrošača radi širenja svesti o značaju i koristima elektronske trgovine.

Ključne reči: harmonizacija, harmonizacija ugovornog prava, internet prodaja, elektronska trgovina.

THE HARMONIZATION OF CONTRACT LAW WITH THE LAW OF THE EUROPEAN UNION – WITH THE SPECIAL REVIEW ON THE INTERNET SALE

Abstract

The topic of this paper is the harmonization of Contract Law, as a process which represents, on the one hand, a fundamental presupposition for creation of the single market in Europe, and on the other hand, a necessary condition for Serbia's membership in it. First, the author will try to give the answer to some common questions which concern the concept, importance and challenges of the harmonization of contract law. About the degree of harmonization of contract law in our country, the regulations that have been passed and the problems that arise in practice, will be outlined, but only in the light of a narrow field of contract law - internet sales. Despite resistance and suspicion on which she is encountering in our country, buying over the internet is a necessity imposed by the new information age, which offers a number of advantages and benefits compared to traditional sales. Shopping over the Internet is the fastest and cheapest way to buy a product, but also the most profitable form of trade because of the simplicity and low cost. Serbia has passed a series of laws and

other regulations that follow the requirements and standards of the European Union. However, passing legislation, it is not enough, but their effective implementation and application by the citizens and authorities, it is necessary to educate merchants, and also the consumers themselves in order to spread awareness about the importance and benefits of e-commerce.

Keywords: harmonization, the harmonization of contract law, internet sales, e-commerce.

JEL codes: K12, L81

UVOD

U vode im politički i elitnim krugovima naše zemlje, a možda najviše u samom narodu, godinama se vodi debata za ili protiv ulaska u Evropsku uniju. Tema ovog rada, međutim, nije iznošenje i analiza ovih razloga. Svakako, stav autora jeste da, kada se izmere svi dobici i gubici, evropske integracije jesu neminovan put koji je doneti brojne pogodnosti koje vode prosperitetu zemlje i boljem životnom standardu građana.

Jedan od pozitivnih efekata koje već godinama unazad osećamo jeste usvajanje seta modernih i proevropskih zakona, koji ne bi bili usvajani ovom dinamikom da to nije postavljeno kao uslov za članstvo u Evropskoj uniji. Decenije usvajanja zakona i harmonizacije nacionalnih propisa unutar Evropske unije, dovele su do toga da bude dostignut najviši stepen pravne razvijenosti i pravne zaštite pojedinca. U Srbiji, zemlji u kojoj godinama tradicionalno caruju anarhija, nepotizam, razni interesni lobiji, tradicionalni zakoni koji ne prate novonastale društvene odnose, evropski, uređeni sistem vrednosti je ideal kojem ne trebamo težiti samo mi pravnici, već svaki građanin naše zemlje.

Međutim, ako se i može postaviti argumentovan razlog protiv ulaska Srbije u EU, to svakako nije moguće kada je u pitanju harmonizacija ugovornog prava.

Jedan od osnovnih ciljeva i najvažnijih stubova EU jeste jedinstveno tržište koje definišu četiri slobode: slobodno kretanje ljudi, slobodno kretanje robe, slobodno kretanje usluga i slobodno kretanje kapitala. Slobodno kretanje robe doprinelo je razvoju jedinstvenog tržišta od koga i građani i poslovni sektor svakodnevno imaju koristi. Današnje jedinstveno tržište EU, sa populacijom od preko 500 miliona ljudi olakšava kupovinu i prodaju proizvoda i omogućava potrošačima širok asortiman visokokvalitetnih proizvoda. (Srećić, 2011:17) Koristi se ne samo velike kompanije, već i pre svega, pojedinci. Talentovani i vešti pojedinci (poput zlatara, inženjera biomehanike, atomskih fizičara i dr.) bi napokon mogli da dobiju pristup tržištu koje pruža ponudu za njihovo zanimanje i koje prepoznaje njihov talenat.

Otvoreno tržište bi ugasilo ekonomski monopol koji i dalje postoji u našoj zemlji i omogućilo bogatiju, raznovrsniju, i najznamenitiju, jeftiniju ponudu. Trgovina bi se oslobodila lokalnih stega i kontrole trgovačkih mogula.

Jedan od neophodnih uslova koje Srbija mora ispuniti na svom putu ka EU, jeste harmonizacija, odnosno usklađivanje njenih propisa sa pravom EU. Pored značajne izmene pravnih propisa, razvojne strategije podrazumevaju i značajne investicije u razvoj ekonomske i industrijske infrastrukture, ali i edukaciju građana i zaposlenih u državnoj upravi i drugim državnim organima.

HARMONIZACIJA PRAVA REPUBLIKE SRBIJE SA PRAVOM EVROPSKE UNIJE – POJAM, ZNAČAJ I CILJEVI

Pod harmonizacijom (Harmonization, Angleichung, Rapprochement) se podrazumeva poseban postupak ili metod koji ima za cilj usklađivanje nacionalnih propisa ili usklađivanje suštine njihovih politika. (Vukadinović, 1999:43) Usklađivanje predstavlja jedan dugi proces u kome se koriste razne tehnike i metoda menjaju postojeće ili donose novi propisi u državama članicama. Jedan od osnovnih ciljeva Evropske unije jeste donošenje i primena u svim državama članicama usklađenih nacionalnih propisa. Opšti pravni osnov za usklađivanje nacionalnih zakonodavstava sadržan je u odredbama 1. 3. Ugovora o osnivanju. Harmonizacija služi kao metod ostvarivanja komunitarnih ciljeva koji su navedenom odredbom ograničeni samo na „uspostavljanje zajedničkog tržišta“, odnosno uklanjanje i ublažavanje razlika u nacionalnim propisima država članica, tako da se primenom takvih propisa može uspostaviti i obezbediti skladno funkcionisanje zajedničkog tržišta. Harmonizacija pravnih propisa predstavlja jedan od neophodnih uslova za funkcionisanje zajedničkog tržišta i bolju praktičnu primenu osnovnih sloboda zajedničkog tržišta

Proces harmonizacije se ne odvija permanentno samo u državama članicama već i u državama koje teže u članjenju i približavanju ovoj zajednici, jer je harmonizacija nacionalnih propisa država kandidata za članstvo u EU neophodan uslov za prijem u članstvo.

Opređenost Republike Srbije da pristupi evropskim integracijama, aktualizovala je problem usklađivanja njenog nacionalnog prava sa pravom Evropske unije.

Srbija je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju aprila 2009. godine, koji je na snagu stupio 1. septembra 2013. godine. Vlada Republike Srbije je u junu 2003. godine usvojila Akcioni plan za usklađivanje propisa Republike Srbije sa propisima Evropske unije koji predstavlja polaznu osnovu za usklađivanje. Srbija je status kandidata dobila 1. marta 2012. godine. Njeni izgledi za prijem u članstvo se meriti i stepenom usaglašenosti nacionalnog zakonodavstva sa pravom Evropske unije.

Međutim, proces harmonizacije se može posmatrati i izvan okvira Evropske unije. Na svetskom nivou je prisutan opšti proces harmonizacije koji se naziva procesom globalizacije prava, posebno trgovačkog prava. Zbog toga se proces harmonizacije koji je u isto vreme evropskim državama bio posebno aktualizovan poslednjih decenija, uglavnom u sklopu ukupnih mera radi lakšeg i bržeg približavanja Evropskoj uniji, ne može vezivati samo za odnos prema Evropskoj uniji, niti se njegova sadržina i ciljevi iscrpljuju samo u ispunjavanju uslova za članstvo u Evropskoj uniji. (Vukadinović, 2009:3)

Harmonizacija nije sama po sebi cilj, već sredstvo za ostvarivanje drugih pravnih – tehničkih i političkih ciljeva. Cilj harmonizacije se ne iscrpljuje izmenom, odnosno donošenjem nacionalnih propisa koji su usaglašeni sa pravom EU, već u obezbeđenju društvenih i ekonomskih uslova za njihovu potpunu implementaciju. Napredak u harmonizaciji se meri ne samo donošenjem usaglašenih propisa već dokazivanjem da se oni u potpunosti i dosledno primenjuju. Ovo zahteva ne samo

aktivnost zakonodavnih organa ve i stru no i nezavisno sudstvo, efikasnu državnu upravu i izgradnju prate e društvene infrastrukture. (Vukadinovi , 2009: 14)

Upravo u ovome možemo na i razloge za probleme sa kojim se susre e proces harmonizacije u našoj zemlji. Srbija je, u odnosu na ve inu bivših socijalisti kih zemalja, krenula sa procesom tranzicije sa zaostatkom od itave decenije. Dugogodišnja vladavina nedemokratskog režima, ekonomske sankcije, izolovanost iz me unarodne zajednice, dovela je do toga da Srbija kasnije u e u proces me unarodnih integracija što je uslovalo potrebu za ubrzanim uskla ivanjem ekonomskih i politi kih oblasti sa me unarodnopravnim instrumentima.

HARMONIZACIJA UGOVORNOG PRAVA

Pravni partikularizam u regulisanju materije ugovornog prava predstavlja ko nicu integracijskih procesa u Evropi. Usaglašavanjem zakonskih propisa otklonile bi se prepreke koje se javljaju prilikom zaklju ivanja ugovora izme u subjekata koji posluju iz razli itih pravnih, ekonomskih i socijalnih sistema, ime bi se doprinelo razvoju me unarodnog prometa i ostvarenju pravne sigurnosti.

Zbog toga je harmonizacija ugovornog prava postala konstantna težnja nacionalnih zakonodavaca, pravne doktrine i poslovnih ljudi. Najve e prepreke koje ometaju prekograni nu trgovinu odnose se na razlike izme u država u pogledu ugovornog prava, naro ito u pogledu pravila o sklapanju i raskidanju ugovora, odgovornosti za isporuku neispravnih proizvoda. Svakodnevno, i trgovci i kupci ose aju te razlike. trgovcima izazivaju dodatne troškove i složeniju proceduru, a potroša ima otežavaju kupovinu, neretko i odvra aju od nje, posebno kada je re o kupovini preko interneta.

Harmonizacijom ugovornog prava bi se postigla pravna sigurnost prilikom sklapanja pravnih poslova, pojednostavila sama procedura sklapanja, proširilo tržište ime bi se otvorile brojne mogu nosti za sklapanjem pravnih poslova. Harmonizacija ugovornog prava bi višestruko doprinela razvoju i poboljšanju ove grane prava. Sve ugovorne strane bi imale koristi. Kupcima bi se pružila bogatija i jeftinija ponuda, a prodavcima bi otvaranjem novog tržišta širokih razmera bile otvorene i brojne poslovne prilike.

Zbog napred navedenih razloga, ali i mnogo šire, pristupilo se u Evropskoj uniji izradi niza pravnih dokumenata koji su za cilj trebali imati jedinstveno tuma enje i primenu brojnih pravila obligacionog prava, odnosno ugovornog prava. Harmonizacija ugovornog prava predstavlja jedan od osnovnih zadataka Evropske unije jer ugovorno pravo predstavlja temeljnu pretpostavku stvaranja jedinstvenog evropskog tržišta.

Evropsko ugovorno pravo nije otelotvoreno u jedinstvenoj kodifikaciji, ve je donet itav niz direktiva, uredbi i drugih akata koji ure uju pojedina pravna podru ja ugovornog prava.

Prva usaglašavanja u oblasti gra anskog prava su izvršena upravo u materiji obligacionog prava, Uputstvom Evropske ekonomske zajednice o odgovornosti za štetu od proizvoda sa nedostatkom i o nepravi nim ugovornim klauzulama, kao i Na elima evropskog ugovornog prava (Ole Lando na ela) koja predstavljaju jedan

od najznačajnijih akata donetih na području harmonizacije ugovornog prava evropskih država kojima se postavljaju temelji buduće građanske kodifikacije.

Najambiciozniji projekat preduzet u oblasti harmonizacije ugovornog prava, svakako jeste „Zajednički okvir za ugovorno pravo“ (Common Frame Reference for Contract) iz 2009. godine. Međutim, ni on nije usmeren na stvaranje novog ugovornog prava već sistematizaciju i unapređenje postojećeg, što predstavlja nužnu pretpostavku buduće procesa harmonizacije ugovornog prava. On predstavlja kodifikaciju u kojoj je sadržana celokupna materija ugovornog prava Evropske unije i može predstavljati polaznu osnovu za izradu Evropskog građanskog zakonika.

Jedno od pitanja ali i problema koji se javljaju jeste pitanje stepena harmonizacije. Postoje dve struje, jedna zagovara potpunu harmonizaciju donošenjem Evropskog građanskog zakonika, i druga koja je pobornica minimalne harmonizacije u meri koja je nužna za ostvarivanje jedinstvenog tržišta ali bez ometanja unutrašnje trgovine.

U zemljama članicama se sprovodi minimalna harmonizacija, koja ima svoj osnov u članu 95. Ugovora o osnivanju koji nalaže obavezu država članica da usklade svoje propise, ali samo u meri koja je neophodna za stvaranje i funkcionisanje jedinstvenog tržišta.

Međutim, minimalna harmonizacija nije pokazala uspeh koji se očekivao, odnosno nije rezultirala ujednačavanjem pravila u meri u kojoj je potrebno. Diskrecijsko pravo nacionalnih zakonodavaca država članica da implementiraju direktive na način koji je najprihvatljiviji vodećim principom jeste da postojećem sistemu vrednosti doveo je do toga da se „harmonizovano područje“, i dalje značajno razlikuju od države do države. (Jelinić & Akšamović, 2009:220) Donošenje Evropskog građanskog zakonika predstavlja političko i pravno pitanje koje više nije samo ideja već cilj.

Jedan od problema jeste i, ne tako zanemarljiv, otpor dela stručne javnosti u državama članicama prema harmonizaciji ugovornog prava jer je reč o području privatnog prava koje počinje na pravnim, kulturološkim, istorijskim i drugim specifičnostima. (Jelinić & Akšamović, 2009:215)

Proces harmonizacije je znatno lakši u onoj oblasti gde nije postojala zakonska regulativa i još nije izgrađena praksa koju je trebalo menjati. Međutim, tu proces harmonizacije nailazi na drugi problem, otpor i neefikasnu primenu koji su rezultat nedovoljne informisanosti i edukacije građana i zaposlenih u državnim organima.

Na svom putu ka Evropskoj uniji Srbija prati zakonodavne i harmonizacijske procese u oblasti ugovornog prava i menja svoje zakonodavstvo usklađujući ga sa zahtevima i standardima Evropske unije. Novi zakoni koji su doneti su u velikoj meri usaglašeni sa direktivama koje su donete u toj oblasti. Međutim, najznačajniji zakon koji reguliše ovu oblast, važeći Zakon o obligacionim odnosima je donet još davne 1978. godine. Novi Građanski zakonik koji će regulisati i oblast obligacionog prava sadrži rešenja koja su usklađena sa standardima Evropske unije. Međutim, ostaje da čekamo njegovo usvajanje i vidimo u kojoj meri on biti implementiran.

U ovom radu o harmonizaciji ugovornog prava bilo je reči i samo u pogledu opštih pitanja koja se tiču pojma, značaja i izazova. O stepenu harmonizacije ugovornog prava u našoj zemlji, propisima koji su doneseni kao i problemima koji se javljaju u praksi, biće detaljnije reči i dalje u radu, ali samo u svetlu jedne uske oblasti ugovornog prava – internet prodaje.

INTERNET PRODAJA – POJAM I ZNAČAJ

Sa razvojem informaciono-komunikacionih tehnologija, razvila se i elektronska trgovina. Još sedamdesetih godina 20. veka se otpočelo sa elektronskim poslovanjem. Tokom devedesetih godina se javlja pojam elektronske trgovine i označava obavljanje raznih vrsta poslovnih transakcija elektronskim putem (prodaja dobara i usluga, komercijalne aukcije). U 21. veku dolazi do masovne proizvodnje i distribucije elektronskih proizvoda i usluga i kupovine i prodaje proizvoda, usluga i informacija putem globalne računarske mreže Interneta. Pored elektronske trgovine, javlja se i novi pojam „internet trgovina“ koji predstavlja užu pojam od elektronskog poslovanja. (Prlja&Reljanovi &Ivanovi , 2012: 105)

Internet može imati trostruku ulogu u ugovornom pravu:

1. On se može koristiti radi podsticanja na sklapanje ugovora (reklamne web stranice), dok se samo sklapanje i izvršavanje ugovora odvija na klasičnom načinu;
2. Internet se koristi radi podsticanja na sklapanje ugovora, i samo sklapanje se odvija ovim putem, međutim, samo izvršenje se ne odvija preko interneta;
3. Internet se koristi i radi podsticanja i sklapanja i izvršenja ugovora (preuzimanje softvera, korišćenje informatičkih usluga).

U užem smislu, uloga interneta u ugovornom pravu odnosi se na poslove preduzete u elektronskom obliku, a najviše sklapanje i izvršavanje ugovora.

U širem smislu, njegova uloga se odnosi na sve situacije u kojima fizička i pravna lica koriste internet, nezavisno da li je ugovor sklopljen ili izvršen preko interneta. (Sikirić, 2006:741)

Uprkos otporu i podozrenju na koji nailazi u našoj zemlji, kupovina preko interneta je nužnost koju nameće novo informatičko doba, koja nudi brojne prednosti i pogodnosti u odnosu na klasičnu prodaju. Kupovina preko interneta je najbrži i najjeftiniji način kupovine nekog proizvoda, ali i najprofitabilniji oblik trgovine zbog jednostavnosti i niskih troškova.

Prednosti kupovine preko interneta u odnosu na klasičnu:

- omogućava trgovinu u bilo koje doba dana ili noć, 7 dana u nedelji, 365 dana u godini;
- omogućava kupovinu i prodaju robe i usluga bez obzira na geografsku udaljenost;
- na jednostavan i brz način pruža svim zainteresovanim licima informacije o proizvodima koji se nude, na način plaćanja, kao i o samom prodavcu, njegovoj delatnosti, garancijama;
- smanjuje troškove poslovanja, ne zahteva, za razliku od klasične prodaje, ulaganje u infrastrukturu, zakup poslovnih prostorija, zaposlene, njihovu obuku, prateću opremu;
- omogućava promene informacija brzinom koju klasična prodaja ne može da prati;⁶
- omogućava otkrivanje i upoređivanje iskustava drugih kupaca;

⁶ <file:///C:/Documents%20and%20Settings/Administrator/Desktop/Trgovina%20na%20internetu%20-%20Edukacija.htm>, pristup dana 21.08.2016. godine.

- omogućavaju uporedivanje sa ponudom iz drugih zemalja.

Preko interneta je moguće naručiti gotovo svaki proizvod. Predmet internet prodaje su najčešće knjige, roba široke potrošnje, elektronski uređaji. Prema statističkim podacima, građani Srbije najviše kupuju na aukcijama, plaćaju reklamne i kompjuterske usluge, kao što su hosting i registracija domena, a najviše kupuju avionske karte i turističke aranžmane. Od domaćih sajtova za elektronsku trgovinu najpopularniji su sajt za aukcijsku prodaju „Limundo“ (godišnje se obavi oko 1,8 miliona aukcija) i online prodavnica sa fiksnim cenama „Kupindo“ (godišnje se obavi preko 100.000 kupovina).

Prema podacima Zavoda za statistiku u 2015. godini, u Srbiji je više od 1,2 miliona fizičkih lica kupovalo preko interneta, dok je u 2013. godini, u Srbiji online kupovalo 900.000 ljudi, što beleži rast od 30 odsto za dve godine. Međutim, i dalje je internet prodaja u Srbiji ispod evropskog proseka. 57% korisnika interneta u našoj zemlji nikada nije kupovalo robu i usluge preko interneta. Neki od glavnih razloga za to su nepoznavanje procesa, strah od gubitka ličnih podataka, zloupotreba i prevare i nepoznavanje mehanizama zaštite.

Više od 95% internet kupovine se realizuje na inostranim tržištima. Najveća internet prodavnica na svetu je američka kompanija „Amazon“. Međutim, britanski i nemački Amazon, u Srbiju šalju veći i asortiman proizvoda nego glavna prodavnica Amazon.com.

Ovo postavlja pitanje pravne sigurnosti i zaštite kupaca i pre svega, harmonizacije propisa koji se odnose na ovu oblast a koji predstavljaju garanciju nesmetanog odvijanja prekogranične trgovine.

Sve veći broj potrošača koji robu nabavljaju putem interneta, a plaćanja vrše elektronskim putem, nametnuo je potrebu preciznog definisanja brojnih materijalnih i procesnih pravila koja regulišu materiju sklapanja elektronskih ugovora, ali koja će, pre svega biti usklađena sa pravom Evropske unije. Mnogobrojne nedozvoljene radnje prilikom elektronske trgovine, poput zloupotreba elektronskih podataka, elektronskih prevara, lažno predstavljanje na internetu, ali i mnogi drugi nanošenja štete prilikom internet prodaje, kao što su neisporučenost robe, nedovoljan kvalitet i dr., zahtevaju regulativu koja će omogućiti visok nivo pravne sigurnosti i zaštite. (Prlja&Reljanovi &Ivanovi, 2012: 108)

Prvi korak u pravnom regulisanju elektronskog poslovanja na inostranim tržištima je Komisija Ujedinjenih nacija za međunarodno trgovačko pravo (UNCITRAL) usvajanjem Modela zakona kojim se reguliše elektronsko poslovanje 1996. godine, Modela zakona o elektronskom potpisu 2001. godine.

Evropska unija je usvojila 1997. godine „Evropsku inicijativu u oblasti elektronskog poslovanja“, a 1999. godine Direktivu o elektronskom potpisu, 2000. godine Direktivu o elektronskoj trgovini.

Čelnici i administratori Evropske unije su još krajem 20. veka uočili probleme i potrebu rešavanja brojnih pitanja koja su nastala intenziviranjem primene interneta u poslovanju, Evropski parlament je usvojio Direktivu o upotrebi elektronskog novca Direktiva 2000/46 EC, kao i Direktivu 2007/64 EC. Evropski parlament je usvojio 2009. godine novu Direktivu 2009/110 EC koja je otklonila nedostatke prve i predstavlja važeću direktivu koja reguliše pitanja upotrebe elektronskog novca i koja

predstavlja regulatorni okvir za harmonizaciju tržišta elektronskog novca u zemljama članicama Evropske unije.

PRAVNA REGULATIVA ELEKTRONSKOG POSLOVANJA U SRBIJI

U Srbiji je godinama internet kupovina funkcionisala bez Zakona o platnim uslugama i uvođenja instituta elektronskog novca koji bi omogućio plaćanje roba i usluga putem mobilnih telefona.

Zakon o elektronskom potpisu je donet 2004. godine i predstavlja prvi propis kojim se regulišu neki od aspekata elektronske trgovine. Njime se uređuje upotreba elektronskog potpisa u pravnim poslovima i pravnim radnjama, poslovanju, i prava i obaveze i odgovornosti u vezi sa elektronskim sertifikatima. (1. 1. Zakona o elektronskom potpisu) Njime se garantuje punovažnost i dokazna snaga elektronskog dokumenta. Elektronski potpis predstavlja tehnologiju kojom se primenom u sistemu elektronskog poslovanja omogućava provera autentičnosti potpisnika ili dokumenata. On predstavlja analogiju svojeručnom potpisu u standardnom poslovanju, uz dodatnu osobinu da štiti integritet elektronski potpisane poruke. (http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/elektronski_potpis.pdf)

Najznačajnija polja primene elektronskog potpisa su:

- elektronsko poslovanje (e-Business),
- elektronska trgovina (e-Commerce),
- elektronsko bankarstvo (e-Banking),
- elektronska uprava (e-Government),
- elektronsko zdravstvo (e-Healthcare),
- platni sistemi na bazi čip kartica (EMV) itd.

(http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/elektronski_potpis.pdf)

Zakon o elektronskom poslovanju je usklađen sa Direktivom EU 1999/93 EC o elektronskim potpisima koja je usvojena 13. decembra 1999. godine, a stupila na snagu 19. januara 2000. godine.

Zakon o elektronskoj trgovini, koji je donet 2009. godine, izjednačio je elektronske oblike poslovanja sa klasičnim i uređio oblast prometa roba i usluga koji se obavlja preko elektronskih mreža, naročito preko Interneta. Ovaj zakon definiše ugovor o elektronskom obliku kao ugovor koji zaključuju, šalju, primaju, raskidaju, otkazuju, kome pristupaju i koji se prikazuje elektronskim putem uz korišćenje elektronskih sredstava. (1. 3. st. 7. Zakona o elektronskoj trgovini) Na ugovore na daljinu se shodno primenjuju odredbe Zakona o obligacionim odnosima i on mora ispunjavati opšte uslove nastanka ugovora koji se tiču poslovne sposobnosti ugovornih strana, saglasnosti volja, predmeta, osnova. Zakon o elektronskoj trgovini sadrži odredbe koje se odnose na peti opšti uslov nastanka ugovora – formu i propisuje da ugovor može biti zaključen elektronskim putem, odnosno u elektronskom obliku, kao i da ponuda i prihvatanje mogu biti dati elektronskim putem, odnosno u elektronskom obliku. Međutim Zakon određuje i izuzetke, odnosno propisuje koji ugovori ne mogu biti sklopljeni u elektronskom obliku:

1. pravne poslove kojima se vrši prenos prava svojine na nepokretnosti ili kojima se ustanovljavaju druga stvarna prava na nepokretnostima;
2. izjave stranaka i dugih u esnika u postupku za raspravljanje zaostavštine, formu zaveštanja, ugovore o ustupanju i raspodeli imovine za života, ugovore o doživotnom izdržavanju i sporazume u vezi sa nasleđivanjem, kao i druge ugovore iz oblasti naslednog prava;
3. ugovore o utvrđivanju imovinskih odnosa između braćuh drugihova;
4. ugovore o raspolaganju imovinom lica kojima je oduzeta poslovna sposobnost;
5. ugovore o poklonu, jemstvu i zalozi;
6. druge pravne poslove ili radnje, za koje je posebnim zakonom ili na osnovu zakona donetih propisa, izričito određena upotreba svojeru nog potpisa u dokumentima na papiru ili overa svojeru nog potpisa. (1. 10. Zakona o elektronskoj trgovini)

Njime se dalje regulišu obavezne informacije u vezi sa obaveštavanjem o pružaocu usluga, obavezni podaci pre zaključenja ugovora, uslovi za punovažnost ugovora, kao i postupak zaključenja ugovora, u cilju transparentnosti poslovanja i zaštite korisnika usluge i potrošača. Dalje se regulišu i pitanje komercijalne poruke i netražene komercijalne poruke, odgovornosti pružaoca usluga i skladištenje podataka. Zakon o elektronskoj trgovini je usklađen sa Direktivom EU 2000/31/EC o elektronskoj trgovini.

Zakon elektronsku trgovinu robom i uslugama određuje kao vid daljinske trgovine u smislu Zakona o trgovini, čime je ona izjednačena sa klasičnom trgovinom.

Zakonom o elektronskom dokumentu uređuju se uslovi i način postupanja sa elektronskim dokumentom u pravnom prometu, upravnim, sudskim i drugim postupcima, kao i prava, obaveze i odgovornosti privrednih društava i drugih pravnih lica, preduzetnika i fizičkih lica, državnih organa, organa teritorijalne autonomije i organa jedinica lokalne samouprave i organa, preduzeća, ustanova, organizacija i pojedinaca kojima je povereno vršenje poslova državne uprave, odnosno javnih ovlašćenja u vezi sa ovim dokumentom. (1. 1. Zakona o elektronskom dokumentu) On definiše elektronski dokument kao skup podataka sastavljen od slova, brojeva, simbola, grafičkih, zvukovnih i video zapisa sadržanih u podnesku, pismenu, rešenju, ispravi ili bilo kom drugom aktu koji sačinjavaju pravna i fizička lica ili organi vlasti radi korišćenja u pravnom prometu ili u upravnom, sudskom ili drugom postupku pred organima vlasti, ako je elektronski izrađen, digitalizovan, poslat, primljen, sačuvan ili arhiviran na elektronskom, magnetnom, optičkom ili drugom mediju. (1. 2. Zakona o elektronskom poslovanju)

Najzastupljeniji vid online plaćanja jeste putem kreditnih i debitnih kartica. U Srbiji je 2013 godine izdato 25 miliona platnih kartica. Gotovo sve banke koje posluju na teritoriji Srbije nude svojim klijentima platne kartice koje su namenjene isključivo kupovini na domaćim i inostranim internet sajtovima. (na primer, VISA VIRTUON) Procedura za njihovo dobijanje je jednostavna. Uveden je i e.komerc servis koji omogućava vlasnicima internet prodavnica da prihvataju plaćanja preko VISA I MASTER CARD platnih kartica.

Od aprila 2014. godine uveden je i PAY PALL sistem plaćanja. Kao posrednik između u banke i prodavca koji obavlja transakciju bez izdavanja podataka o platnoj kartici, smanjuje opasnost od zloupotreba i povećava sigurnost online trgovine.

Zakon o platnim uslugama je donet 1. oktobra 2015. godine i njime je tek regulisano korišćenje elektronskog novca i nova organizacija platnog sistema. Ime je izvršena modernizacija i unapređenje platnog prometa ne samo u zemlji, već i sa inostranstvom, regulisano plaćanje preko interneta a pre svega izvršeno implementiranje Direktive EU 2000/46/EC o osnivanju, poslovanju i prudencijalnoj superviziji institucija koje izdaju elektronski novac. Ovim zakonom omogućeno je Srbiji, da nakon pristupanja Evropskoj uniji, bude bez poteškoća uključena u evropski platni sistem.

Izvršni odbor Narodne banke Srbije je 19. juna 2015. godine usvojio pet podzakonskih akata iz oblasti poslova platnih institucija i institucija elektronskog novca: Odluku o sprovođenju odredaba Zakona o platnim uslugama koje se odnose na davanje dozvola i saglasnosti Narodne banke Srbije, Odluku o kapitalu i adekvatnosti kapitala platnih institucija i institucija elektronskog novca, Odluku o sistemima upravljanja i unutrašnjih kontrola platnih institucija i institucija elektronskog novca i o zaštiti novanih sredstava korisnika platnih usluga i imalaca elektronskog novca, Odluku o bližim uslovima i načinu vršenja nadzora nad platnim institucijama, institucijama elektronskog novca i javnim poštanskim operatorom, Odluku o sadržini registara platnih institucija i institucija elektronskog novca, kao i o bližim uslovima i načinu vođenja tih registara. (NBS)

Donetim podzakonskim propisima, pored ispunjenja zakonom utvrdjenih obaveza, izvršena je i bliža implementacija odgovarajućih evropske regulative (Direktiva o platnim uslugama na unutrašnjem tržištu 2007/64/EZ i Direktiva o osnivanju, nadzoru i poslovanju institucija elektronskog novca 2009/110/EZ) uz uvažavanje i relevantnih uporedno-pravnih regulatornih rešenja. (NBS)

U okviru Narodne banke Srbije pripremljen je Nacrt zakona o zaštiti korisnika finansijskih usluga kod ugovaranja na daljinu kojim bi se unapredila zaštita korisnika finansijskih usluga u Republici Srbiji, a koje se odredbe odnose i na pružanje usluga preko Interneta, e-mail komunikacijom, poštom ili drugim sredstvima komunikacije na daljinu. Ovim zakonom bi bili uređeni pravo na informisanje korisnika finansijskih usluga u predugovornoj fazi i nakon zaključenja ugovora, pravo na odustanak od ugovora na daljinu (po pravilu, u roku od 14 dana), pravo na raskid tog ugovora, pravo na zaštitu od usluga koje nisu tražene i druga prava korisnika finansijskih usluga pri ugovaranju na daljinu, kao i ostvarivanje zaštite prava i interesa tih korisnika i nadzor nad primenom odredbi ovog zakona. Zakonom o zaštiti korisnika finansijskih usluga kod ugovaranja na daljinu izvršilo bi se usklađivanje sa zakonskom regulativom Evropske unije – pre svega sa Direktivom 2002/65/EU. (NBS)

Pored zakona koji direktno regulišu pitanja vezana za elektronsko poslovanje, od izuzetnog značaja su i drugi pravni propisi koji regulišu pitanja iz oblasti zaštite intelektualne svojine, zaštite podataka, privatnosti, zaštite potrošača, porezima i dr.

Od izuzetnog značaja je Zakon o zaštiti potrošača i njegove izmene i dopune koje predviđaju zaštitu potrošača u ostvarivanju prava iz ugovora na daljinu, odnosno kupovine preko interneta. Zakon o zaštiti potrošača definiše ugovor na daljinu kao

ugovor zaključen između trgovca i potrošača u okviru organizovane prodaje ili pružanja usluga na daljinu bez istovremenog fizičkog prisustva trgovca i potrošača, isključivom upotrebom jednog ili više sredstava komunikacije na daljinu do trenutka zaključenja ugovora, uključujući i sam trenutak zaključenja. Sredstvo komunikacije na daljinu je sredstvo koje omogućava zaključenje ugovora između trgovca i potrošača koji se ne nalaze na istom mestu u isto vreme. (1.5. st. 8. i st. 9. Zakona o zaštiti potrošača)

Zakon štiti potrošačaka prava prilikom kupovine na osnovu porudžbine, putem e-pošte, Interneta, televizijske prodaje, kao i druge „prodaje na daljinu“, odnosno njegove odredbe se odnose na kupovinu robe ili usluga sa internet stranice i narudžbinu putem e-pošte.

Zakon o zaštiti potrošača usklađen je sa evropskom regulativom, i to pre svega sa Direktivom 2011/83/EU o pravima potrošača i Direktivom 2013/11/EU o alternativnom rešavanju potrošačkih sporova koja je od ključnog značaja za unapređenje vanskudskog rešavanja potrošačkih sporova.

Međutim, pored pozitivnih iskustava, u Udruženju za zaštitu potrošača beleže i dosta negativnih iskustava i prigovora. Najveći broj prigovora je vezan za kupovinu preko Fejsbuka, Kupinda, Limunda i sličnih sajtova, odnosno na kupovinu koja se odvija između fizičkih lica. Naime, Zakon o zaštiti potrošača ne primenjuje se na ugovorne odnose dva fizička lica, već se primenjuje kada ugovor zaključuju potrošač (fizičko lice) i trgovac (pravno lice, odnosno preduzetnik). Zakon o zaštiti potrošača u 1.5. st. 2. određuje trgovca kao pravno ili fizičko lice koje nastupa na tržištu u okviru svoje poslovne delatnosti ili u druge komercijalne svrhe, uključujući i druga lica koja posluju u njegovo ime ili za njegov račun. Lica koja kupuju robu preko društvene mreže Fejsbuk, svoja prava iz Zakona o zaštiti potrošača mogu ostvariti jedino ako kupuju od trgovaca koji su registrovani kao pravna lica ili preduzetnici, odnosno imaju jasno istaknute oznake kojima dokazuju to.

Zakon o carinskoj tarifi usvojen je i stupio na snagu jula 2005. godine, i predstavlja značajan korak ka harmonizaciji našeg zakonodavstva. Postignuta je kompatibilnost naše nacionalne carinske tarife sa tarifama zemalja WCO i sa Kombinovanim tarifom Evropske unije. Ovo je od izuzetne važnosti zbog spoljnotrgovinske razmene jer omogućava elektronsku obradu podataka o robi, ubrzavanje carinskog postupka i brži protok robe.

Izmenama i dopunama Zakona o deviznom poslovanju građanima je omogućeno da platni promet sa inostranstvom obavljaju i preko domaćih institucija elektronskog novca i platnih institucija, a ne samo preko stranih, kao što je PayPal. Zakonom je predviđeno da platni promet sa inostranstvom građani Srbije mogu da obavljaju i preko platne institucije i ovlašćenog javnog poštanskog operatera.

Analizom donetih zakonskih propisa u oblasti ugovornog prava možemo izvesti zaključak da su oni u velikoj meri harmonizovani sa propisima Evropske unije i da omogućavaju da se internet kupovina odvija nesmetano.

Međutim, kao što je već napomenuto u radu, nije dovoljno samo doneti zakon i podzakonske propise koji omogućavaju njegovo implementiranje. U praksi se javljaju brojni problemi prilikom primene ovih zakona koji su rezultat neinformisanosti građana i neadekvatne edukacije zaposlenih u nadležnim državnim organima.

NAJ EŠ E DILEME, ODNOSNO PRAKTI NA PITANJA KOD INTERNET PRODAJE

Istraživanje koje je sprovedeno u okviru projekta „Razvoj elektronskog poslovanja“ pokazalo je da 91 odsto građana ne zna svoja prava pri online kupovini. Upravo to je jedan od ključnih razloga zbog kojeg je Srbija i dalje na poslednjem mestu u elektronskoj trgovini.

U daljem tekstu autor nastoji da da odgovor na samo neka najčešća pitanja i dileme koja se javljaju prilikom internet kupovine. Svi ovi odgovori su dati u zakonskim propisima, međutim, zbog različenosti ovih propisa samo stručnjaci mogu da ih sagledaju objedinjeno. Neposredni akteri internet trgovine ih ne razumeju i nehotice esto krše.

OBAVEZE INTERNET PRODAVCA

Prema Zakonu o zaštiti potrošača, prodavac ima obavezu „predugovornog informisanja potrošača“ tokom koje je dužan da ga obavesti na jasan i razumljiv način o adresi na kojoj posluje, prodajnoj ceni, uslovima, vremenskom roku i postupku za ostvarivanje prava na odustajanje od ugovora. Potrošač ima rok od 14 dana da se predomisli i odustane od kupovine bez ikakvog obrazloženja. Jedino ima obavezu pokrivanja troškova vraćanja robe. Trgovac je dužan da mu vrati novac u roku od tri dana. Takođe, dužan je da mu dostavi (elektronskom poštom ili na kućnu adresu) obrazac za odustanak i da mu objasni svu proceduru. (čl. 30. Zakona o zaštiti potrošača) Prodavac je dužan da robu isporuči u roku od 30 dana (čl. 32. Zakona o zaštiti potrošača) i odgovara za saobraznost robe u roku od 2 godine. Kupac ima pravo na reklamaciju robe na koju trgovac mora da odgovori za najviše 8 dana i rok od 15 dana za otklanjanje (u slučaju nameštaja i tehničke robe rok iznosi 30 dana)

Zakon o elektronskoj trgovini propisuje da je pružalac usluga kod ugovora na daljinu dužan da na jasan, razumljiv i nedvosmislen način potencijalnom korisniku usluga pruži podatke o opštim uslovima poslovanja, ugovornim odredbama, postupku zaključenja ovih ugovora, kodeksu ponašanja. (čl. 12 Zakona) Pružalac usluga je dužan da bez odlaganja, elektronskim putem, posebnom elektronskom porukom, potvrdi prijem elektronske poruke koja sadrži ponudu ili prihvata. (čl. 14. st. 1. Zakona)

Uredbom o određivanju delatnosti kod izvođenja obavljanja ne postoji obaveza evidentiranja prometa preko fiskalne kase propisano je da lica koja se bave trgovinom na malo posredstvom interneta, nisu dužna da izdaju fiskalne račune prilikom prodaje. U tom smislu je doneto i Mišljenje Ministarstva finansija.⁷

Na obaveze izmeću kupca i prodavca internet prodaje, shodno se primenjuju odredbe Zakona o obligacionim odnosima.

⁷ Prema tome, u smislu navedenih odredbi Zakona i Uredbe, kada lice izvođač je pretežna delatnost 47.91 (trgovina na malo poštom ili preko interneta), prodaje robu posredstvom pošte, interneta, telefona ili putem katalogne prodaje, tako ostvaren promet navedeno lice nije u obavezi da evidentira preko fiskalne kase; Mišljenje Ministarstva finansija br. 430-00-143/2011-04 od 23.03.2011. godine.

UKOLIKO JE PROIZVOD NEISPRAVAN ILI NEPOTPUN

Prodavac je dužan da isporu i robu koja je saobrazna ugovoru. Pretpostavlja se da je isporu ena roba saobrazna ugovoru:

1. ako odgovara opisu koji je dao prodavac i ako ima svojstva robe koju je prodavac pokazao potroša u kao uzorak ili model;
2. ako ima svojstva potrebna za naro itu upotrebu za koju je potroša nabavlja, a koja je bila poznata prodavcu ili mu je morala biti poznata u vreme zaklju enja ugovora;
3. ako ima svojstva potrebna za redovnu upotrebu robe iste vrste;
4. ako po kvalitetu i funkcionisanju odgovara onome što je uobi ajeno kod robe iste vrste i što potroša može osnovano da o ekuje s obzirom na prirodu robe i javna obe anja o posebnim svojstvima robe data od strane prodavca, proizvo a a ili njihovih predstavnika, naro ito ako je obe anje u injeno putem oglasa ili na ambalaži robe. (l. 50. Zakona o zaštiti potroša a)

Ako isporu ena roba nije saobrazna ugovoru, potroša koji je obavestio prodavca o nesaobraznosti, ima pravo da zahteva od prodavca da otkloni nesaobraznost, bez naknade, opravkom ili zamenom, odnosno da zahteva odgovaraju e umanjenje cene ili da raskine ugovor u pogledu te robe, ukoliko opravka ili zamena nisu mogu i. Ako se nesaobraznost pojavi u roku od šest meseci od dana prelaska rizika na potroša a, potroša ima pravo da bira izme u zahteva da se nesaobraznost otkloni zamenom, odgovaraju im umanjenjem cene ili da izjavi da raskida ugovor. (l. 50. i 52. Zakona o zaštiti potroša a)

Ukoliko prodavac ne odgovori na reklamaciju slede i korak jeste obra anje Regionalnom savetovalištu za zaštitu potroša a. Ukoliko potroša ne uspe ni ovim putem da ostvari svoja prava, slede i korak jeste obra anje nadležnim sudovima podnošenjem tužbe. Za potroša ke sporove vrednosti do 500.000 rsd ne pla a se sudska taksa.

Novi Zakon o zaštiti potroša a uskla en je sa evropskim propisima i praksom o nemešanju države u odnos prodavca i kupca, koji predstavlja gra anskopravni odnos te ukida ulogu tržišnog inspektora u rešavanju pojedina nih potroša kih sporova.

Gra ani Evropske unije su zašti eniji od prevara jer mogu da koriste internet platformu Evropske komisije preko koje mogu da pokrenu postupak za vansudsko poravnanje spora sa internet prodavcem.

KAKO OSTVARITI BEZBEDNU INTERNET KUPOVINU

Prvi korak ka bezbednoj internet prodaji jeste provera internet prodavca. Internet prodavac je siguran ukoliko na njegovoj internet stranici možete na i njegove osnovne podatke, uslove pod kojima se obavlja prodaja, detaljne podatke o proizvodima, cene, podatke o na inu pla anja i primenjenim standardima za obezbe ivanje bezbednosti transakcije i li nih podataka. Kada je u pitanju kupovina robe na sajtovima kao što su Kupindo, Limundo, kao i preko društvene mreže

Fejsbuk, treba proveriti ponuđenu robu, koliko dugo nudi robu ovim putem kao i komentare drugih kupaca.

Domaća pravna lica i preduzetnici kao i predstavništva inostranih kompanija moraju biti upisana u evidenciju Agencije za privredne registre.

PLAĆANJE PRILIKOM INTERNET KUPOVINE

Postoji više načina plaćanja prilikom internet kupovine. U domaćim internet prodavnicama plaćanje se može obaviti putem standardnih platnih naloga kojima se zadužuje tekućina, ili pouzećem. U inostranim prodavnicama moguće je plaćati putem deviznih doznaka ili platnim karticama. One su namenjene isključivo internet kupovini i na ove kartice uplaćujete sredstva kada imate nameru da obavite internet kupovinu.

PayPal je sistem za elektronsko plaćanje koji omogućava brzu i bezbednu transakciju novca (primanje i plaćanje) online, putem mobilnih uređaja i u radnjama. Prednosti ovog sistema plaćanja jesu što kupac nalog puni preko svojih bankarskih kartica, i preko njega vrši plaćanje, ne otkrivajući podatke (poput broja kartice) prodavcu. PayPal pretvara e-mail adresu u elektronski novčanik i omogućava da se preko nje prima i šalje novac bilo kom PayPal korisniku, potrebno je samo navesti adresu i iznos i za par trenutaka izvršen je transfer novca. U Srbiji je od 2015. godine preko PayPal-a zvanično dostupna i opcija primanja novca, ime je malim prodavnicama i pojedincima omogućeno poslovanje sa 165 miliona aktivnih PayPal korisnika u 203 zemlje širom sveta.

Međutim, preko PayPal-a nije moguće kupovati na domaćim sajtovima, jer Narodna banka Srbije ne dozvoljava domaći i platni promet u stranoj valuti, a PayPal nema opciju plaćanja u rsd.

ZAKLJUČAK

U zemljama Evropske unije preko 70% trgovine se obavlja elektronskim putem. Primena e-potpisa i e-poslovanja stvara uslove da se svi poslovi prilikom trgovine obavljaju brže, efikasnije i ekonomičnije. Poslovni partneri komuniciraju preko interneta, razmenjuju elektronske ponude, elektronski ugovaraju nabavke, narudžbine potpisuju elektronskim potpisom, šalju elektronske naloge za isporuku naručene robe, vrše elektronsko plaćanje, prijavljuju svoju nabavku carini itd. Ovakvo poslovanje je dobro dokumentovano, zaštićeno od falsifikata i prevara i nije zasnovano na papirnim dokumentima, već se isključivo bazira na elektronskim dokumentima koji se, prema potrebi, mogu odštampati. E-potpis u potpunosti zamenjuje svojeručni potpis u svim procedurama, osim u nekoliko, zakonom predviđenih slučajeva.

U Srbiji, u oblasti ugovornog prava, proces harmonizacije, ide uzlaznom putanjom. Donet je niz zakona i drugih podzakonskih propisa koji prate zahteve i standarde Evropske unije. Međutim, kako je u ovoj oblasti reč o materiji koja nije do sada bila regulisana, sami zakoni imaju dosta nedostataka koji izazivaju probleme prilikom njihove primene. Naravno, i dalje je neophodna izmena velikog broja propisa, kao

što su carinski, poreski, o republi kim administrativnim taksama, informacionoj bezbednosti, elektronskim arhivama.

Doma e kompanije su kao klju ne probleme u zakonodavnom okviru, koji se ti u pla anja putem interneta, identifikovale: nemogu nost primene poslovnih modela baziranih na e-novcu, masovno nepriznavanje e-ugovora kao osnova pla anja u doma im bankama, nemogu nost koriš enja inostranih servisa za e-novac, ali i drugih servisa, poput *crowdfunding* platformi za primanje uplata od rezidenata, te nemogu nost države da kontroliše prihode fizi kih lica ostvarenih preko PayPal-a ili drugih pružalaca sli nih usluga.

Evropska komisija prihvata na elo “ciljane” harmonizacije, odnosno harmonizacije iji stepen e zavisiti od slu aja do slu aja i koristi potroša a, bez primene automatske i bezuslovne harmonizacije. Me utim, u ugovorima na daljinu, naro ito kod kupovina preko interneta, neophodna je potpuna harmonizacija radi unapre enja izgradnje jedinstvenog tržišta.

Me utim, ovo je izuzetno dug i komplikovan proces, a Srbija nije ni blizu njegovog okon anja. Pravo Evropske unije nije u potpunosti izgra en i celovit sistem, ve pravni sistem u izgradnji, koji pored 20.000 raznih propisa sekundarnog zakonodavstva, ini i nekoliko hiljada odluka Suda pravde i prvostepenog suda. (Vukadinovi , 2009:5)

Uprkos velikom potencijalu za razvoj privrede, pove anje zapošljavanja i konkurentnosti, kao i olakšavanje svakodnevnog života, elektronsko poslovanje je još uvek na za etku. U istraživanju “Globalni indeks razvoja elektronske trgovine za 2015. godinu” navodi se da Srbija zauzima poslednje mesto, jer kao zemlja nema pripremljen plan za dalji razvoj elektronske trgovine.

Naravno, ne može se sporiti napor državnih organa i politi ke elite u ovom pravcu. U okviru projekta „Razvoj elektronskog poslovanja“, koji je podržan od strane Evropske unije, nastala je internet platforma E – dukator koja omogu ava gra anima da prona u odgovore na sve nedoumice nastale u vezi sa kupovinom preko interneta. Me utim, i dalje potroša i gledaju na elektronsku trgovinu sa podozrenjem i otporom, a trgovci nemaju jasnu digitalnu strategiju i razvijene pristupe elektronskoj trgovini.

Kao što je ve istaknuto u radu, nije dovoljno donošenje zakonskih propisa, ve njihova efikasna implementacija i primena od strane gra ana i nadležnih organa. Postoji problem u sprovo enju zakona, naro ito od strane državne uprave zbog nedovoljne stru nosti kadra. Pored donošenja zakona, neophodno je stalno sprovoditi i jedan podjednako dug i naporan proces – proces edukacije zaposlenih u državnim službama, trgovaca, ali i samih potroša a radi širenja svesti o zna aju i koristima elektronske trgovine.

BIBLIOGRAFIJA

1. Frenjveš, Atila 2006. O stanju harmonizacije ugovornog prava u Evropskoj uniji. *Revija za pravo osiguranja*, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, 1-2/2006: 1-9
2. Jelini , Sre ko, Akšamovi , Dubravka 2010. Ugovorno pravo Evropske unije na prekretnici. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*: 203-254.

3. Kovačević -Kuštrimović, Radmila, Lazić, Miroslav. 2007. Građanski zakonik Srbije i pravo Evropske unije. *Pravni život*, 11/2007, Pravni fakultet u Nišu: 409-428.
4. Prlja, Dragan, Reljanović, Mario, Ivanović, Zvonimir. 2012. *Internet pravo*. Beograd: Institut za uporedno pravo.
5. Simović, Ksenija. 2014. *Slobodno kretanje robe u kontekstu pregovora o pristupanju Evropskoj uniji. praktična pitanja, prilike, i izazovi efikasne integracije Republike Srbije u Jedinstveno tržište*. Beograd: Centar za evropske politike.
6. Vukadinović, Radovan. 1999. Pojam i značaj usklađivanja (harmonizacije) domaćeg prava sa pravom Evropske unije. *Usklađivanje prava SR Jugoslavije sa pravom Evropske unije: zbornik radova*, Pravni fakultet u Nišu: 35-50.
7. Vukadinović, Radovan. 2009. Upotreba i zloupotreba harmonizacije domaćeg prava sa pravom Evropske unije. *Pravo Republike Srbije i pravo Evropske unije – stanje i perspektive: zbornik radova*, Pravni fakultet u Nišu: 1-19.
8. Zakon o elektronskom potpisu, „Službeni glasnik RS“, br. 135/2004.
9. Zakon o elektronskoj trgovini, „Službeni glasnik RS“, br. 41/2009 i 95/2013.
10. Zakon o trgovini, „Službeni glasnik RS“, br. 53/2010 i 10/2013.
11. Zakon o platnim uslugama, „Službeni glasnik RS“, br. 139/2014.
12. Zakon o zaštiti potrošača, „Službeni glasnik RS“, br. 62/2014, 6/2016.
13. Zakon o carinskoj tarifi, „Službeni glasnik RS“, br. 62/2005, 61/2007, 5/2009.
14. Zakon o deviznom poslovanju, „Službeni glasnik RS“, br. 62/2006, 31/2011, 119/2012 i 139/2014.
15. Uredbom o određivanju delatnosti kod kojeg obavljanja ne postoji obaveza evidentiranja prometa preko fiskalne kase, „Službeni glasnik RS“, br. 61/2010, 101/2010.
16. http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/elektronski_potpis.pdf
17. http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/elektronski_potpis.pdf
18. <http://www.nbs.rs/internet/latinica/scripts/showContent.html?id=8503&konverzija=yes>
19. <http://e-dukator.rs/courses/kurs-e-potrosac/provera-internet-prodavca-i-prodavnice>
20. <http://www.nbs.rs/internet/cirilica/index.html>

RESUME

In the European Union, over 70% of trade is conducted electronically. The application of e-signature and e-commerce lead to a faster, more efficient and more economical form of trade. Business partners communicate over the internet, exchange e-bids, electronic contracted procurement orders signed by electronic signature, sending electronic orders for delivery of ordered goods, perform electronic payment, report their purchase to customs etc. This business is well documented, protected from forgery and fraud, and is not based on paper documents, but solely based on electronic documents, if necessary, can be printed. E-signature completely replaces personal signature in all procedures, except in a few, cases foreseen by law.

In Serbia, in the field of contract law, the process of harmonization, is on an upward trajectory. A series of laws and other regulations are adopted that follow the requirements and standards of the European Union. However, the laws themselves have a lot of flaws that cause problems in their application. Of course, it is still necessary to change a large number of regulations, such as customs, taxation, on Republic Administrative Fees, information security, electronic archives.

Domestic companies have identified key issues in the legislative framework relating to payments via the internet: the impossibility of applying business models based on e-money, e-massive repudiation of the contract as the basis of payment in domestic banks, foreign inability to use the service for e-money, but also other services, such as crowd-funding platform to receive payments from residents, and the inability of the state to control the revenues of natural persons achieved through PayPal or other providers of similar services.

The European Commission accepts the principle of "targeted" harmonization or harmonization whose degree will depend on a case-by-case basis and benefit consumers, without the use of automatic and unconditional harmonization. However, in respect of distance contracts, particularly for purchases via the Internet, full harmonization is essential in order to improve the construction of the single market.

However, this is an extremely long and complicated process, but Serbia is nowhere near its completion. European Union law is not a fully built and integrated system, but a legal system in progress, which in addition to 20,000 different regulations of secondary legislation makes several thousand decisions of the Court of Justice and the Court of First Instance.

Despite the large potential for economic development, increasing employment and competitiveness, as well as facilitating everyday life, e-commerce is still in its infancy. The study "Global e-commerce development index for 2015" states that Serbia occupies the last place, because as a country has prepared a plan for the further development of electronic commerce.

Of course, one cannot argue the effort of state authorities and political elite in this direction. Within the project "Development of e-business", which is supported by the European Union, there was an Internet platform "E-dukator" that allows citizens to find answers to all the doubts arising in connection with the purchase over the Internet. However, consumers still look to e-commerce with suspicion and resistance, but traders do not have a clear digital strategy and developed approaches to electronic commerce.

As already pointed out in this paper, it is not enough to bring legislation, but their effective implementation and application by the citizens and authorities. There is a problem in law enforcement, especially by the government due to lack of staff expertise. In addition to passing laws, it is necessary to continuously implement and one equally long and arduous process - the process of training employees in government departments, retailers, and consumers themselves in order to spread awareness about the importance and benefits of e-commerce.